

державою і суспільством були особливо затребувані медичні послуги, які надавались благодійними організаціями [4, с. 51-62].

В загальних рисах благодійність у Російській імперії періоду Першої світової війни можна охарактеризувати солдатським гаслом тих років: «За Віру, Царя та Вітчизну». Оскільки в створенні та роботі благодійних установ брали участь «Цар» – члени імператорського Дому Романових, «Віра» – православне духовенство та «Вітчизна» – представники державних і комерційних структур, громадських об'єднань, а також приватні особи. Займаючись благодійністю, нерідко в рамках однієї організації, всі вони набували досвіду соціального партнерства та вирішення найважливіших для суспільства завдань, вчилися долати станові та майнові бар'єри. Однак, слід визнати, що численні товариства допомоги нужденним працювали неузгоджено, без продуманого плану дій, часто дублюючи функції один одного. Не вистачало в масштабах поставлених завдань ініціативних і відповідальних працівників. Був відсутній дієвий контроль з боку держави за витрачанням бюджетних коштів, виділених на здійснення благодійних заходів, що нерідко породжувало зловживання

Література:

1. Борщукова Е.Д. (2012). Общественное мнение населения Российской империи о Первой мировой войне и защите Отечества (1914–1917). СПб.: Изд-во РГПУ. 159 с.
2. Грицаева А.Н. (2008). Испытания отечественной благотворительности в годы Первой мировой войны (1914-1917). *Преподаватель XXI век*. №2. С. 118-122.
3. Кадневский В.М. (2014). Благотворительность дома Романовых в годы Первой мировой войны. *Вестник Омского университета*. №3(73). С. 109-112.
4. Мінаєва Т.В. (2011). Діяльність благодійних організацій Російської імперії щодо військовополонених під час Першої світової війни. *Історична панорама. Спеціальність : Історія*. 2011. Вип. 13. С. 49-67.
5. Татаринів І.Є. (2013). Діяльність Кишинівської єпархії з мобілізації матеріальних ресурсів на військові потреби (липень-грудень 1914). *Інтелігенція і влада. Збірник наукових праць*. Одеса. Вип. 29. С. 71-79.

БЛАГОДІЙНИЦТВО У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ США

Віра Церковна

кандидат історичних наук, доцент

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Глобалізаційні та інтеграційні процеси, вияви фінансово-економічної кризи, внутрішньої суспільно-політичної нестабільності вимагають реформування

української вищої школи, урізноманітнення форм, типів вищої освіти, модернізації управлінських технологій, структури, змісту й методів навчання, пошуку нових джерел фінансування, формування нових стимулів до творчої діяльності, підвищення ролі вищої освіти в суспільстві. Проте інтеграція національної освіти у світовий простір неможлива без вивчення досвіду розвинутих країн, заклади вищої освіти яких займають високі позиції в міжнародних академічних рейтингах. Безумовно, однією з таких держав є США, що має значний досвід благодійності у сфері освіти і науки. Важливою складовою сучасного інституту благодійності у сфері вищої освіти є ендавмент, а ефективним інструментом мобілізації коштів до благодійних фондів вважається фандрейзинг. Тому вивчення й упровадження досвіду використання фандрейзингу найбагатшою і найвпливовішою країною світу у сфері благодійності набуває особливої актуальності.

Наукова проблема благодійної діяльності в державних університетах США має міждисциплінарний характер, оскільки досліджується у галузі економіки, менеджменту, маркетингу, права, історії, соціології, педагогіки, психології, що визначає аналіз декількох аспектів стану її розробки. Питання лідерства США у сфері благодійності та ендавментів у вищій освіті як специфічної форми благодійної діяльності досліджували Л. Сірик, В. Осецький, І. Татомир, К. Рябков, В. Покідіна, А. Степанова, проблема освітнього і наукового фандрейзингу стала предметом вивчення Т. Боголіба, О. Данканіч, Я. Кобушко, широке коло аспектів, пов'язаних з організаційно-педагогічними засадами фандрейзингової діяльності в державних університетах США, знайшли висвітлення у наукових розвідках та кандидатській дисертації А. Красулі.

Однак, незважаючи на активне вивчення фандрейзингу та ендавментів фахівцями широкого кола галузей, подальшого вивчення й осмислення потребують історичні аспекти, форми та засоби благодійної діяльності у сфері вищої освіти США. Метою статті є розгляд благодійності закладами вищої освіти США, оскільки ця країна є лідером у світі за рівнем розвитку благодійної допомоги, яку ефективно використовує для реалізації освітніх програм у навчальних закладах та наукових досліджень.

Благодійність, попри певну різницю у визначеннях цього терміну, в тій чи іншій формі існує в усіх державах світу. За рівнем розвитку благодійної діяльності, на думку російських дослідниць Л. Кудринської і А. Карпуніної, всі країни світу умовно можна розділити на три основні групи [7, с. 54-55]. До першої групи належать держави з високим рівнем розвитку добродійної справи, її давніми традиціями, так звані «беневолені» країни (відповідно до латиського значення цього слова): Австралія, Австрія, Великобританія, Гайана, Гвінея, Гонконг, Данія, Нова Зеландія, Ірландія, Ісландія, Канада, Катар, Лаос, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Сьєрра-Леоне, США, Туркменістан, Швейцарія, Шрі Ланка. Держави із середнім рівнем розвитку становлять другу групу: Ізраїль, Кіпр, Мексика, Судан, Швеція. До третьої групи авторки відносять Болгарію, Грецію, Китай, Португалію,

Росію, Туреччину, Україну та інші. Таким чином, для України особливий інтерес представляє функціонування благодійної діяльності у країнах першої групи, лідерство серед яких належить США.

Поняття «благодійність» (charity) у США має кілька значень: надання практичної допомоги незнайомій людині, яка її потребує; риса людини (альтруїзм, добродійність); принцип філософії і риторики (гуманізм, гуманність, раціональна акомодация) [3]. Перші благодійні фонди, або, як їх називали, трасти, з'явилися у США у XIX ст. Засновником першого благодійного американського трасту, який мав сприяти розвитку освіти в зруйнованих Громадянською війною південних штатах, вважається Джордж Пабоді [10, с. 203]. Схожий фонд було започатковано у 1902 р. Джоном Рокфеллером, згодом благодійні фонди створили Ендрю Карнегі, Олівія Сейдж.

Благодійність у США пройшла складний шлях становлення відносин з державою, яка стимулює добротинність через законодавчі ініціативи, проте значна частина коштів належить приватним особам. Про обсяг благодійних ресурсів свідчать матеріали річного звіту про стан справ у сфері американської філантропії (Giving USA: The Annual Report on Philanthropy 2014). Обсяг пожертвувань у 2014 р., у порівнянні з попереднім роком, зріс з 305 45 млрд. до 316 23 млрд. (на 3,5%). Найбільші обсяги допомоги отримували релігійні організації, пожертвування на користь освіти виявилися на другому місці й становили 41,33 млрд. доларів [10, с. 207]. Щорічний обсяг пожертв у США найбільший у світі, він становить 1,7% сукупного валового продукту [7, с. 55]. Так, у 2019 р. загальний обсяг благодійних пожертв збільшився з 431 43 млрд. до 449 64 млрд. (на 4,2%) у порівнянні з 2018 р. [1].

Одним із новітніх засобів залучення додаткових ресурсів є фандрейзинг. Цей термін з'явився у США та походить від англійського fundraising (словосполучення fund – кошти, фонди) і raise – добувати, піднімати, збільшувати). У науковій літературі використовуються два варіанти написання цього терміну – «фандрейзинг» і «фандрайзинг», ми ж будемо вживати перший варіант. За визначенням вітчизняної дослідниці А. Красулі, фандрейзинг – це процес пошуку й залучення фінансових, людських, матеріальних, інформаційних ресурсів для реалізації певного соціального проекту [6, 134]. Передумовою появи такого явища стало послаблення державного регулювання та недостатність прямого фінансування освітніх закладів. Координує фандрейзингову діяльність у США заснована у 1960 р. національна Асоціація професійного фандрейзингу (Association of Fundraising Professionals - AFP), яка налічує близько 30 тис. членів [11, с. 50].

Основними напрямками фандрейзингу, як зазначає А. Красуля, є: «гранти міжнародних благодійних організацій і фондів; кошти з місцевого бюджету; кошти з інших фондів; участь у державних (або регіональних) цільових програмах; звернення до комерційних компаній, банків; збір пожертв» [5, с. 144]. Суб'єктами фандрейзингової діяльності виступають неприбуткові організації. Це громадські

організації, освітні організації (університети, школи, коледжі) та науково-дослідницькі інститути і лабораторії, а також організації охорони здоров'я, культури, релігійні групи й благодійні фонди.

Найбільш розповсюдженим джерелом фінансування вищої освіти є благодійницькі фонди, яких у США діє близько 40 тисяч [2, с. 74]. Залежно від джерел фінансування, вони є асоційовані (корпоративні), державні та незалежні (приватні).

Специфічною формою благодійної діяльності, яка найбільш поширена у США, є ендавмент-фонди (з англ. endowment – фонд пожертвувань), або фонди цільового використання капіталу для підтримки освіти і науки. Як зазначають більшість дослідників, ендавмент-фонд – це сума коштів або цінних паперів у безстроковому фонді, який формується на основі благодійних внесків донорів. Слід зауважити, що сформований капітал залишається недоторканим, а використовується лише дохід, який він приносить (відсотки, дивіденди, дохід від управління капіталом тощо). Основні завдання ендавменту, сформульовані Федеральною радою з питань освіти США, полягають у наступному: забезпечення стабільності як гарантія реалізації проектів і програм університету в майбутньому; забезпечення гнучкості у фінансових питаннях з метою швидкого і точного реагування на демографічні та соціальні зміни [8, с. 1].

У США застосування ендавмент-фондів набуло надзвичайно широкого розповсюдження. Капіталізація 89 найбільших ендавментів американських університетів становить понад 381 млрд доларів США, майже чверть з них належить чотирьом найбільшим освітнім закладам. За розміром ендавменту перше місце у США належить Гарвардському університету, в десятку найзаможніших установ у системі вищої освіти увійшли, крім приватних, навіть два державні заклади – Мічиганський університет (University of Michigan) та Система університету Техасу (University of Texas System) [8, с. 2-3]. Цікаво, що обсяг однієї з найбільших пожертв у фонд Гарварду становив 400 млн. доларів. Проте, як зазначають дослідники К. Рябков і В. Покідіна, спостерігається й інша тенденція, коли невеликі заклади мають дуже великі фонди. Наприклад, невеликі коледжі з кількістю студентів приблизно 2000 і близько 2,2 млрд. доларів в ендавмент-фонді, який збирає близько 40 тис. доларів на кожного студента щорічно [8, 4].

Основним джерелом поповнення ендавмент-фондів у США є благодійні пожертвування. Благодійниками можуть бути випускники навчальних закладів, студенти та їх батьки, благодійні організації, меценати, різні компанії. Наприклад, щорічно 55-60% випускників Принстонського університету вносять пожертвування в ендавмент [4, с. 222]. У багатьох закладах вищої освіти створено асоціації випускників, вони не лише самі виступають спонсорами, але захищають інтереси своїх університетів у законодавчих органах, бізнесових та громадських колах.

Особливе місце у фандрейзинговій діяльності в США посідає Асоціація випускників університету (Alumni Association), яка забезпечує підтримку

університетам з боку випускників, викладачів і співробітників, сприяє інтеграції студентів в університетські колективи [5, с. 145]. Завдяки благодійній підтримці освітні заклади мають змогу запрошувати для роботи найкращих фахівців, запроваджувати престижні стипендії, створювати й утримувати дослідницькі центри, налагоджувати міжнародну співпрацю. З метою фінансування певного напрямку, освітньої програми чи стипендії благодійники можуть заснувати окремий іменний фонд, встановити вимоги і контролювати процес використання коштів. Так, у США засновники ендавментів впливають на вибір викладачів, існує навіть термін «endowedprofessors» – викладачі, запрошені на вимогу пожертвувачів, або студентів.

Одним із основних напрямів використання коштів ендавментів є фінансова допомога студентам у вигляді знижок, відтермінувань на навчання, стипендій, підтримки і заохочення талановитої молоді. Наприклад, у Массачусетському технологічному інституті в 2018-2019 рр. середня стипендія за рік становила 47 593 доларів, 59% студентів отримали фінансову допомогу в залежності від потреб, а 36% - стипендії від цього закладу та з інших джерел для оплати загальної вартості навчання [9].

Значні кошти університети США виділяють для фінансування окремих кафедр, наукових досліджень, заохочення викладачів і дослідників, побудови нових наукових лабораторій. Ще одним напрямом застосування ендавментів є витрати на утримання лікарень і шпиталів при університетах, публічні послуги, відновлення і підтримку бібліотек, спортивні заходи.

Пожертвування закладам вищої освіти у США заохочуються податковими пільгами, благодійні внески у розмірі до 50% оподаткованого сукупного прибутку звільняються від податків. Результати діяльності університетських ендавментів знаходяться під постійним контролем інвесторів, благодійників, державних органів, громадських організацій, фінансова інформація розміщується на сайтах університетів.

Таким чином, загальна характеристика благодійництва у закладах вищої освіти свідчить про надзвичайно розвинуту, доволі специфічну, з давніми історичними традиціями, систему залучення донорської допомоги навчальними закладами США. Важливою складовою сучасного інституту благодійності у сфері вищої освіти є ендавмент, а ефективним інструментом мобілізації коштів до благодійних фондів вважається фандрейзинг, які ефективно використовує найбагатша і найвпливовіша країна світу для реалізації освітніх програм у навчальних закладах та наукових досліджень.

Література:

1. Giving USA 2019: The Annual Report on Philanthropy. URL: <https://givingusa.org/giving-usa-2020-charitable-giving-showed-solid-growth-climbing-to-449-64-billion-in-2019-one-of-the-highest-years-for-giving-on->

record/#:~:text=Highlights%20and%20Numbers%20for%202019%20Charitable%20Giving%20by%20Source&text=%E2%86%91%20Giving%20by%20foundations%20increased,its%20highest%20Dever%20dollar%20amount.

2. Данканіч О. М. (2013). Зарубіжний досвід фінансового забезпечення розвитку вищої освіти в регіоні. *Вісник ДДФА. Економічні науки*. № 2. С. 71–79.

3. Dictionary by Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/charity>

4. Козарезенко Л. В. (2014). Фонд цільового капіталу як альтернатива бюджетного фінансування розвитку людського потенціалу. *Економічний вісник університету*. Вип. 22 (1). С. 218–225.

5. Красуля А. В. (2012). Характеристика понятійно-термінологічного апарату дослідження управління фандрейзинговою діяльністю в державних університетах США. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. № 4 (22). С. 140–148.

6. Красуля А. В. (2014). Історичні традиції благодійності та актуальний стан фандрейзингової діяльності у вищій освіті України. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. № 10. С. 132–144.

7. Кудринская Л. А., Карпунина А. В. (2011). Организация благотворительной деятельности и фандрейзинг за рубежом (на примере США). *Омский научный вестник. Серия «Общество. История. Современность»*. №5 (101). С. 54–58.

8. Рябков К., Покідіна В. (2015). Ендавмент у вищій освіті: світова практика і українське сьогодні. *Популярна економіка: ціна держави: проект*. № 34. URL: http://old.cost.ua/files/endowment_report_2015-11-20-final.pdf

9. Report of the Treasurer, Report of the Treasurer, 2019. URL: <https://vpf.mit.edu/sites/default/files/downloads/TreasurersReport/MITTreasurersReport2019.pdf>

10. Сірик Л. М. (2016). Благодійні організації Сполучених Штатів та специфіка їх діяльності. *Наукові записки [Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова]*. Серія: Педагогічні науки. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. СХХІХ (129). С. 202–215.

11. Строгаль М. О. (2016). Благодійність і фандрейзинг: зарубіжний досвід. *Культура України. Серія: Культурологія*. Вип. 52. С. 46–56.